

Serdar YILMAZ*

TURGUT ÖZAL'DAN ABDULLAH GÜL'E NURSULTAN NAZARBAYEV'İN DEĞİŞEN TÜRKİYE SÖYLEMİ

NAZARBAYEV'S CHANGING TURKEY DISCOURSE FROM TURGUT OZAL TO ABDULLAH GUL

ÖZET

Turgut Özal'dan Abdullah Gül'e Nursultan Nazarbayev'in Değişen Türkiye Söylemi adlı bu çalışmanın temel amacı Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in 1991 yılından günümüze Türkiye'ye özgü söylemleri dikkate alınarak Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik siyasetinin nasıl değiştiğini ortaya koymaktır. Bu çalışma, Nazarbayev'in 1991'den günümüze Türkiye'ye yönelik izlediği siyaset kardeşlik ve akrabalık gibi duygusal söylemlerden ekonomi, yatırım ve diplomasi gibi rasyonel bir düzeye ulaşmıştır hipotezine dayanmaktadır. Temel olarak bu çalışmada kalitatif içerik analizi yapılarak Nazarbayev'in merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal'dan bir önceki Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e kadar Türkiye'ye yönelik benimsediği söylemlerinde nasıl değişiklikler olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nazarbayev, Türkiye, Özal, Gül, Söylem Analizi

ABSTRACT

The aim of this study, which is called Nazarbayev's Changing Turkey Discourse From Turgut Ozal to Abdullah Gul, is to put forth that how Kazakh President Nursultan Nazarbayev's discourses regarding policies towards Turkey have changed since 1991. This study is based on the hypothesis that Nazarbayev's policies towards Turkey since 1991 have reached a rational level such as economy, investment and diplomacy from emotional rhetoric such as brotherhood and kinship. In this study, qualitative discourse analysis has been used to point out how Nazarbayev's discourses regarding policies towards Turkey have changed from President Turgut Ozal to the previous President Abdullah Gul.

Key Words: Nazarbayev, Turkey, Ozal, Gul, Discourse Analysis

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Arel Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler (İngilizce) Bölümü, İstanbul – Türkiye, E-Mail: serdaryilmaz@arel.edu.tr, info@serdaryilmaz.com

GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Kazakistan'da liderliği üstlenen Nursultan Nazarbayev, ülkenin etnik yapısını bir arada tutmayı başaran çok yönlü dış politika sayesinde Kazakistan'ı dünya haritasında belirli bir yere taşımış, Sovyetler'den kalan nükleer kalıntıları yok edip dünya kamuoyunun saygısını kazanmış, ismi ülkenin bağımsızlığıyla özdeşleşen bir lider olarak kabul görmüştür. Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte oluşan siyasal sistem ülkenin iç ve dış siyasetini belirlerken, bu siyasetin belirlenmesindeki en büyük rolü Nazarbayev oynamıştır. Bu anlamda daha bağımsızlığın ilan edilmesinden önce bile Türkiye ile yakın ilişkiler kurmuş, iki ülkenin de içinde yer alabileceği uluslararası örgütlere katılım ve ortak istişare konularında fikir geliştirmiş ve bilhassa Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığı döneminde Türkiye'ye ciddi bir sempati besleyerek taraflı tarafsız herkese göre Türk dünyasının aksakalı unvanını kazanmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik izlediği siyasetin Nazarbayev'in 1991 yılından günümüze Türkiye'ye özgü söylemleri dikkate alınarak nasıl değiştiğini ortaya koymaktır. Çalışmanın temel hipotezi ise şöyledir. Nazarbayev'in 1991'den günümüze Türkiye'ye yönelik izlediği siyaset kardeşlik ve akrabalık gibi duygusal söylemlerden ekonomi, yatırım ve diplomasi gibi rasyonel bir düzeye ulaşmıştır. Nazarbayev, Kazakistan'ın 1991 yılında bağımsızlığını kazanıp başkanlık yönetim sistemini benimsemesiyle ve de gücün ve ülke yönetiminin kişiselleşmesiyle birlikte ülkesinin ve halkının kaderini değiştiren lider olarak anılmaya başlamıştır. Bu nedenle bu çalışmada Nazarbayev'in Türkiye'ye yönelik siyaseti ile Kazakistan'ın Türkiye politikası şeklinde iki ayrı yaklaşımdan bahsedilmemektedir. Zira Nazarbayev'in Türkiye'ye yönelik siyaseti lideri olduğu Kazakistan'ın resmi politikasıdır. Temel olarak bu çalışmada kalitatif içerik analizi yapılarak Nazarbayev'in merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal'dan bir önceki Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e kadar Türkiye'ye yönelik benimsediği söylemlerinde nasıl değişiklikler olduğu ortaya konmuştur.

İki bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in hayat hikâyesi ve edindiği tecrübeler ile bulunduğu pozisyon için nasıl çaba gösteren bir lider olduğu ve Kazakistan'ın 16 Aralık 1991 tarihindeki bağımsızlıktan günümüze Nazarbayev'in Türkiye'ye yönelik nasıl bir siyaset izlediği belli başlı konulara değinilerek ortaya konacaktır. İkinci bölümde ise Nazarbayev'in 1991'den günümüze merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal'dan bir önceki Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e kadar benimsediği söylemlerin içerik analizi yapılacak ve Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik izlediği siyasetin nasıl değiştiği incelenecektir. Mevcut Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan dönemine yer verilmemesinin en temel nedeni ise cumhurbaşkanlığı döneminin üzerinden henüz sadece iki buçuk yıl geçmiş olmasıdır.

Nursultan Aбіşulı Nazarbayev'in Türkiye'ye Yönelik Siyaseti

Nursultan Nazarbayev, 6 Temmuz 1940 tarihinde Almatı'da bulunan Çemołgan köyünde dünyaya gelmiştir. 18 yaşında Karaganda'da bulunan Temirtau demir-çelik tesislerinde çalışmaya başlamış ve kısa bir süre sonra çelik yapımını öğrenmek üzere Ukrayna'ya Dniprodzerzhynsk'e eğitim gönderilmiştir. Kazakistan'a döndükten sonra Karaganda Teknik (Yüksek Metalurji) Enstitüsünde tahsilini tamamlayıp metalürji mühendisi olmuştur. 1962'de Komünist partisi üyesi olmuş ve aynı yıl Sara Kunakayeva ile evlenmiştir (Akorda, 2015). Haksızlığa karşı mücadele inancıyla girdiği Komünist Partide tam tersi bir ortamla karşılaşmasına rağmen parti görevlerini yerine getirirken

Kazakların sevmeye başladığı bir lider haline gelmiştir (Nazarbayev, 1992: 69). 1970'te Temirtau Parti Komitesi Birinci Sekreter yardımcılığına 1973'te ise parti komitesinin sekreterliğine yükselmiştir. 1979'da Kazak Komünist Parti Sekreteri olmuştur. 1984-1989 yılları arasında ülkenin Bakanlar Kurulu Başkanlığını yapmıştır (Aitken, 2010: 59-77).

Nazarbayev, 24 Nisan 1990 tarihinde Kazakistan'ın Cumhurbaşkanı olarak atanmış ve ertesi yıl ülkenin seçilmiş ilk cumhurbaşkanı olmuştur (Kazakhstan Zaman, 1995: 11). Daha sonra 1995, 1999, 2005, 2011 ve 2015 yıllarında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinden de zaferle ayrılan Nazarbayev bu görevini 27 yıldır kesintisiz sürdürmektedir. Mütevazı ve alçakgönüllü bir liderdir (Tüymebayev, 2013: 27). Rico Isaacs'a (2010: 443) göre Nazarbayev, uluslaşma ve devletleşme süreçlerinde ülkenin yaşadığı sorunlara çözüm bulması, etnik çatışmaları önlemesi, ekonomik refah sağlaması, uluslararası arenada tanınırlık sağlaması ve ulusal bütünlüğü pekiştirmesi açısından başarılı, pragmatik ve anlayışlı bir liderdir. Hoşgörüyü hiçbir zaman elden bırakmayan, diğer etnik gruplara ve dinlere mensup insanları aşağılamayan ve mezhep ayrımcılığı yapmayan bir liderdir. Nazarbayev döneminde ekonomik açıdan ciddi bir istikrar ve büyüme yakalanmış, yaşam standartlarının gelişmesiyle belli bir kesimde refah artışı sağlanmış, dış yatırımlarda ülke çekim merkezi haline gelmiş ve buna uygun yatırım kanunları belirlenmiştir. Petrol gelirlerinin artmasıyla Kazakistan'da bir orta sınıf yaratılmıştır (Isaacs, 2010, 447).

Bu kazanımlara rağmen özellikle bağımsızlığın ilk yıllarında siyasi ve ekonomik açıdan birçok sıkıntı ile mücadele edilmiştir. Nazarbayev, mevcut problemlerle mücadele etmek için Türkiye ile yakın bir işbirliği amaçlamıştır. Nitekim Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ve yüksek düzeyli ziyaretler gerçekleştiren ilk ülke Türkiye olmuştur. Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması, gerek devlet nezdinde gerekse de halk nezdinde sürekli olarak vurgulanan bir konudur (Yılmaz, 2014: 6-11).

Nazarbayev'in Türkiye'ye yönelik siyaseti, Nazarbayev'in başkan olarak seçildiği bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren Orta Asya'da etkinlik ve söz sahibi olma yarışında bulunan Rusya, Çin, ABD ve diğer ülkeleri birbirlerine karşı dengeleme amacıyla, Reuel Hanks'in (2009: 259) de deyimiyle, "gerçekçi ve akılcı bir yaklaşım üzerine kurulu, bağımsızlığı ve ülke çıkarlarını korumayı hedefleyen pragmatik bir strateji" içinde şekillenmiştir. Nazarbayev'in Kazakistan'da izlediği dış politika çok yönlülük stratejisine dayanırken bu durum ülke çıkarlarını jeopolitik faktörlerle sınırlandırmamaktadır. Nazarbayev ülkesinin istikbalinin "Asya ile Avrupa, Doğu ile Batı'da" olduğunu dile getirirken bu sınırlamalardan uzak durmuştur (Dikbaş, 2009). Kazakistan'ın Türkiye politikası etnik temelli bir tutumdan ziyade Nazarbayev'in pragmatik bir düzlemde izlediği siyaset ile doğudan alakalıdır (Kılıç, 2011: 50).

Nazarbayev, ülkesinin Türkiye'ye yönelik politikasında yukarıda izah edildiği üzere pragmatik bir yaklaşım benimsese de Türkiye'de ya da Türk devlet adamlarının bulunduğu her ortamda "geçen yüzyılın son on yılında bizlerde sizler gibi özgür olduk. Türkiye Cumhuriyeti, tüm halkıyla bizi destekledi. Bağımsızlığımızı tanıyan ilk ülke oldu. Biz bundan dolayı müteşekkirimiz" diyerek Türkiye'ye olan sempatisini dile getirmektedir. Nazarbayev, 21. yüzyılın Türk yüzyılı olacağını söyleyerek siyasi, kültürel ve ekonomik olarak Türkiye gibi ortak geçmişe ve kültürel değerlere sahip bir ülkenin Kazakistan'ı kucaklamasının bağımsızlık sonrası ilk dönemlerde moral sağladığını belirtmiştir (Aydın, 2001: 380).

Nazarbayev, ülkesinin bağımsızlıktan sonra kalkınmasında Türk işadamlarının çok önemli katkıları yaptığını, ilişkilerin eğitim ve kültürel açıdan geliştiğini ancak en önemli önceliğin ekonomi olduğunu konuşmalarının satır aralarında sürekli olarak vurgulamıştır (TBMM Tutanağı, 2009). Bunu dile getirirken Türk işadamlarının ve Türkiye'nin ekonomik olarak ilgisinin yetersizliğinden ve durumun kendilerini üzdüğünden bahsederek Türk dış politikasına yönelik eleştirilerini ortaya koymuş, bu durumun Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik siyasetini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir (Kazakhstan Zaman, 1999: 7). 2012 yılında iki ülke arasında imzalanan "Yeni Sinerji Ortak Ekonomi Programı" protokolünün ardından bir basın toplantısı düzenleyen Nazarbayev, Türk işadamlarının Kazakistan'ın kalkınmasında ciddi katkısı olduğunu ve Türkiye'deki sanayi alanındaki gelişmeleri yakından takip ettiğini belirterek Türkiye ile her zaman "birlikteyiz" mesajını vermiştir (Ahıska Gazetesi, 2012). 2013 yılında Nazarbayev'in Kazak ekonomisini petrol ve doğalgaz gelirlerine bağımlılıktan kurtarıp özel sektörün önünü açmak isteği doğrultusunda Türkiye'deki sanayinin gelişimini örnek alması, bu mesajın en somut göstergesi olmuştur (Patronlar Dünyası, 2013).

Kazakistan'ın son dönemlerde inşaat, petrol ve iletişim alanlarında yaşadığı gelişmelerde Türk şirketlerinin önemli bir katkısının olduğunu vurgulayan Nazarbayev, Türkiye'yi özellikle uluslararası alanda Kazakistan'a destek veren bir ülke ama muhtemel bir bölgesel liderlik konusunda da rakip olarak görmektedir. Nazarbayev yukarıda da vurgulandığı gibi Türkiye'ye karşı ilgi ve sempati duysa da, Kazakistan devleti olarak ileriye yönelik rasyonel ve stratejik hedefler ortaya koymaktadır. Örneğin Nazarbayev'in 2014 yılının başında ilan ettiği Kazakistan'ın dış politika konseptinde Türkiye'den de bahsedilmekte ve "ortak tarihsel köklere ve kültürel değerlere sahip Türkiye Cumhuriyeti ile kapsamlı işbirliğinin güçlendirilmesine büyük önem verilmektedir" denerek Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik nasıl bir dış politika benimseyeceği ortaya konmuştur (Kazakistan Dışişleri Başkanlığı, 2014). Nazarbayev, açıkladığı bu stratejik belge ile Kazak dış politikasının çok yönlü, dengeli, faydacı, karşılıklı ve ulusal çıkarların savunulması esaslarına dayandığını dolayısıyla dış politikada Rusya, Çin, BDT, Batı ve Doğu ile ilişkilerin en üst düzeyde tutulacağı mesajını vermektedir. Bu strateji belgesi ile Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması, halk ve devlet katında fazlasıyla bilinmesine rağmen Kazak dış politikasında belirleyici ve temel bir vektör olmaktan ziyade ülkedeki denge mekanizmasının önemli bir aracı olduğu anlaşılmaktadır (Canat Mominkulov, kişisel görüşme, 2014).

Nazarbayev'in Değişen Türkiye Söylemi

Bu bölümde Nazarbayev'in 1992-2014 yılları arasında Kazakistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin en yoğun olduğu Turgut Özal, Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer ve Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı dönemlerinde yapmış olduğu bazı konuşmalarının içerik analizi yapılacaktır. Bu vesileyle Nazarbayev'in söylemlerinde Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik siyasetinde nasıl bir değişiklik olduğu ortaya konacak ve böylelikle her iki ülke ilişkilerinin geldiği son durum daha iyi anlaşılacaktır. Seçilen konuşmaların içeriklerinin analiz edilmesi, Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik izlediği siyasetinin yıllar içinde nasıl bir değişim gösterdiğini vurgulamak adına çalışmaya ciddi bir katkı sağlayacaktır.

Tablo 1: Nazarbayev'in Özal, Demirel, Sezer, Gül ve Erdoğan Dönemlerindeki Söylemleri

Nazarbayev'in Söylemleri	Turgut Özal Dönemi	Süleyman Demirel Dönemi	Ahmet Necdet Sezer Dönemi	Abdullah Gül Dönemi
	Tekrar Sayısı	Tekrar Sayısı	Tekrar Sayısı	Tekrar Sayısı
Bağımsız	4	4	1	6
Kardeş	4	5	2	10
Akraba	4	6	2	1
Dostluk	5	5	1	3
İşbirliği	6	2	10	3
Eğitim	3	6	4	6
Kültür	3	5	4	8
Ekonomi	2	2	8	34
Yatırım	2	2	4	19

Kaynak: “Ortak Açıklamalar” (Birlesken Mazmundama), Egemen Kazakistan Gazetesi, 5 Mayıs 1992, No: 1034 (20178), s. 3; “Cumhurbaşkanı Turgut Özal” (Töretiniz, Prezident Turgut Özal), Egemen Kazakistan Gazetesi, No: 82-83 (20458), 10 Nisan 1993, ss. 1-2; “Kazakistan ve Türkiye Dostluk ve İşbirliği Anşalmasını İmzaladı” (Kazakistan Men Turkiya Dostık Jane Intımkastık Turalı Şartka Kol Koydı), Egemen Kazakistan Gazetesi, No: 181 (20818), 19 Ekim 1994, s. 1; “Intımkastıkın Jana Belesi” (İşbirliğinde Yeni Ufuklar), Egemen Kazakistan Gazetesi, No: 123-124 (23334), s. 1; “Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı”, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in, Genel Kurula hitaben konuşması, 23. Dönem 4. Yasama Yılı 10. Birleşim 22 Ekim 2009. http://tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=20475&P5=B&PAGE1=30&PAGE2=32 (01.06.2015); Nursultan Nazarbayev, “Türkiye ile İlişkilerimiz Parayla Ölçülemeyecek Düzeyde”, Atayurt (Eğitim, Kültür ve Ekonomi Dergisi), Sayı: 3, Kış 2010, ss. 22-27; Başbakan Erdoğan-Nazarbayev Ortak Basın Toplantısı, 11 Ekim 2012, https://www.youtube.com/watch?v=dO_XmwRNRD4 (15.09.2015).

Buna göre Nazarbayev, ülkesinin bağımsızlığını kazandığı andan itibaren Türkiye ile yakın işbirliğine önem vermiştir. Turgut Özal'ın cumhurbaşkanı olduğu 1992 yılında Kazakistan'a gelen Başbakan Süleyman Demirel ile yaptığı görüşmede, “işbirliği” kelimesini altı kere kullanarak Türkiye'ye güvendiklerini belirten Nazarbayev, eğitimde, bilimde ve kültürel alanda kurulacak olan ilişkilere vurgu yapmıştır. Nazarbayev'in Türkiye'nin en güçlü Türk devleti olduğuna ve iki ülke halklarının kardeş olduğuna vurgu yapmak üzere en fazla kullandığı ikinci kelime ise “dostluk” kelimesi olmuştur. Ekonomi ve yatırım kelimeleri ise ilişkilerin ilk yıllarında dostluk ve işbirliği kelimelerinin arkasında kalmıştır (Egemen Kazakistan, 1992, 3). Turgut Özal'ın 1993 yılında son yurt dışı seyahati olan Kazakistan'ı ziyaretinde ise ilişkilerin ilk yılları olması hasebiyle duygusal açıklamalar yapılmaya devam edildiği görülmüştür. Nazarbayev'in dönemin başkenti Almatı'daki sarayında yaptığı konuşmasında “akraba” ve “dostluk” kelimelerini üçer kere kullanması, “ekonomi” kelimesini ise sadece bir kez tercih etmesi bunun en büyük göstergesi olmuştur. Nitekim dönemin Egemen Kazakistan adlı gazetesi de iki ülke ilişkilerinde en önemli unsurun dostluk olduğuna ve bu dostluk devam ettiği müddetçe ekonomik ilişkilerin gelişeceğine vurgu yapmıştır (Egemen Kazakistan, 1993: 1-2).

Turgut Özal'ın 17 Nisan 1993 tarihindeki vefatı sonrasında Süleyman Demirel'in Türkiye'nin Cumhurbaşkanı olmasıyla iki ülke liderleri daha sık bir araya gelmeye

başlamıştır. Örneğin 17 Ekim 1994 tarihinde iki ülke arasında Ankara'da imzalanan "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" sonrasında Nazarbayev, Türkiye'ye güvendiklerini, Türkiye'nin güçlü olmasının Kazakistan için çok önemli olduğunu dile getirdiği konuşmasında "dostluk" kelimesini iki kere, "akraba" kelimesini ise üç kere kullanmıştır (Egemen Kazakistan, 1994: 1). Nazarbayev'in iki ülke ilişkilerinin başlangıç dönemindeki konuşmalarında ekonomiden ziyade dostluk ve akrabalık vurgusunu daha ön plana çıkardığı görülmüştür. Nitekim 1995 yılında Demirel'in Nazarbayev'i ziyaretinde Nazarbayev'in yaptığı konuşmada "dostluk" ve "akrabalık" kelimelerini üçer kere, "ekonomi" ve "işbirliği" kelimelerini ise birer kere kullanması bunun bir örneği olmuştur (Kazakistan Zaman, 1995: 1). Nazarbayev'in Özal ve Demirel dönemlerinde yaptığı konuşmaları genel itibarıyla dostluk, akrabalık ve kardeşlik söylemleri üzerine olmuştur. Bunun dışında ekonomi, kültür ve eğitim alanlarında yapılan ve yapılması muhtemel olan işbirliği kelimesine de vurgu yapılmıştır. Başka bir ifadeyle bu dönemde Nazarbayev'in söylemleri Kazakistan'ın Türkiye politikasında dostluk ve kardeşliğin daha çok önemsendiğini göstermektedir.

Tablo 2: Nazarbayev'in Özal, Demirel, Sezer ve Gül'ün Cumhurbaşkanlığı Dönemlerinde Türkiye Ziyaretleri

	Turgut Özal	Süleyman Demirel	Ahmet Necdet Sezer	Abdullah Gül
Nazarbayev'in Türkiye Ziyaretleri	İki Ziyaret: 25-29 Eylül 1991 28-31 Ekim 1992	Yedi Ziyaret: 6-7 Temmuz 1993 16-19 Ekim 1994 1 Ağustos 1996 14-19 Haziran 1998 28-30 Ekim 1998 6 Temmuz 1999 18-19 Kasım 1999	Dört Ziyaret: 26-27 Nisan 2001 4 Ekim 2001 21-23 Mayıs 2003 28-29 Haziran 2004	Yedi Ziyaret: 30 Eylül 2007 22-24 Ekim 2009 7-9 Haziran 2010 15-16 Eylül 2010 11-12 Ekim 2012 5-6 Haziran 2014 28 Ağustos 2014

Kaynak: Egemen Kazakistan Gazetesi 1991-2014 ve Kazakistan Zaman Gazetesi 1992-2014 dönemlerinde yapılan haberler dikkate alınarak yazar tarafından derlenmiştir.

Nazarbayev'in Ahmet Necdet Sezer'in cumhurbaşkanlığı döneminde yaptığı konuşmalara bakıldığında Özal ve Demirel dönemlerinin aksine kardeş, dostluk ve akraba gibi kelimelerin daha az vurgulandığı görülmüştür. Örneğin Nazarbayev, 2001 ve 2003 yıllarında Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaretlerde "akraba" ve "kardeş" kelimelerini ikişer kere tekrarlar; "ekonomi" kelimesini sekiz, "işbirliği" kelimesini ise on kere kullanmıştır (Egemen Kazakistan, 2001: 1-2). Başka bir ifadeyle, Nazarbayev, Özal ve Demirel dönemlerinde sıkça tekrarladığı akraba, kardeş ve dost kelimelerini Sezer döneminde real politığe ve Kazakistan'ın yakaladığı kalkınma ve büyüme hızına paralel bir şekilde çok daha az tekrarlayarak ekonomi ve yatırım kelimelerine daha fazla vurgu yapmıştır.

Nazarbayev'in Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı dönemindeki konuşmalarında ise Sezer döneminin devamı olarak ekonomi ve yatırım gibi kelimelerin daha da ön plana çıkararak zirve yaptığı görülmektedir. “Biz Türkiye'ye güveniyoruz, Türkiye'nin güçlü olması bizi de güçlü kılar” diyen Nazarbayev'in dile getirdiği dostluk ve kardeşlik kelimeleri, zaman geçtikçe yerini ekonomi, yatırım ve karşılıklı işbirliği sözlerine bırakmıştır. Başka bir ifadeyle Nazarbayev, Özal'dan Gül dönemine gelene kadar kardeşlik ve akrabalık gibi duygusal söylemlerden ekonomi, yatırım ve karşılıklılık gibi siyasi gündeme uygun, mantıklı ve akılcı bir söylem benimsemiştir. Örneğin hem Nazarbayev'in 2009 yılında TBMM'de (TBMM Tutanağı, 2009) ve Türkiye Kazakistan İş Forumu'nda (Nazarbayev, 2010: 22-27) yaptığı konuşmalarının hem de 2012 yılında dönemin Başbakan'ı Erdoğan ile yaptığı ortak basın açıklamasının içeriğinin analiz edilmesi, değişen bu söylemi gözler önüne sermektedir (Erdoğan-Nazarbayev Basın Toplantısı, 2012). Türkiye'de yapılmış olan bu üç konuşma metninin tercih edilme nedeni, konuşma metinlerinde Türkiye'ye ve ikili ilişkilere daha fazla ağırlık verilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Nazarbayev, yaptığı her üç konuşmasında 34 kez olmak üzere en çok “ekonomi” kelimesini kullanmış her iki ülke arasındaki mevcut ticari ve ekonomik ilişkilerin yeterli olmadığına sıklıkla vurgu yapmıştır. Özellikle TBMM'deki konuşmasında Bakü-Tiflis-Ceyhan projesine destek verdiklerini belirten Nazarbayev, hem ülkesinin yer altı kaynaklarının Türkiye üzerinden Batı pazarlarına aktarılması hem de karşılıklı ticaretin artırılması hususlarına verdiği önem dolayısıyla ekonomi kelimesini yoğun bir şekilde kullanmıştır. Nazarbayev'in sözü edilen konuşmalarında üzerinde ikinci olarak en çok durduğu kelime ise “yatırım” kelimesidir. Nazarbayev, 19 kez vurguladığı yatırım kelimesiyle karşılıklı ticaret hacminin tatmin edici seviyede olmadığına, ülkesindeki yatırım potansiyelinin Türk işadamları tarafından yeterince değerlendirilmediğine ve bundan dolayı daha fazla Türk işadamlarının Kazakistan'da yatırım yapması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Nazarbayev'in Özal ve Demirel dönemlerinde en fazla tekrarladığı “kardeş” kelimesi ise Gül döneminde yapılan üç konuşmada toplam on kere tekrarlanmıştır. Kardeş kelimesine on kere vurgu yapılması iki ülke arasındaki tarih, dil ve kültür konularında ortak bir bilincin oluşturulması yönünde bir iradenin olduğunu göstermektedir. Nitekim Nazarbayev'in Kazakistan ve Türkiye arasındaki ortak bağlara ve yakınlığa vurgu yapmak için tarih, dil ve kültür kelimelerini belli aralıklarla kullandığı görülmüştür. Ancak Nazarbayev'in yaptığı her üç konuşma dikkatlice incelenecek olunursa, kardeş kelimesinin ekonomi ağırlıklı olan toplantılarda az tekrarlandığı (dört kere), fakat özellikle TBMM kürsüsünde milletvekilleri önünde sıkça tekrarlandığı (altı kere) görülmüştür. Bu durum Nazarbayev'in Özal ve Demirel dönemlerine göre Gül döneminde farklı bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir. Bu yaklaşımın en somut göstergelerinden biri de yıllar itibarıyla “bağımsızlık” kelimesine daha az vurgu yapılması olmuştur. Nazarbayev'in altı kere dile getirdiği bağımsızlık kelimesi, Kazakistan'ın bağımsızlığına ve bu bağımsızlığın ilişkilerde temel prensip olarak anlaşılmasına verilen önemi göstermesi açısından anlamlıdır. Nazarbayev'in, Türkiye ile olan ilişkilerde bağımsızlık kelimesini “eşit” kelimesi ile birlikte destekleyerek kullanması, ilişkilerin gidişatının bundan sonra da diplomatik açıdan ülkelerin eşitliği çerçevesinde yürütüleceğinin mesajı anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak, içerik analizi çerçevesinde incelendiğinde Nazarbayev'in, Özal ve Demirel dönemlerinde yaptığı dört konuşmasında da vurguladığı dostluk ve kardeşliğin

devam etmesinin, o dönemlerde ekonomik ilişkileri otomatik olarak geliştireceğine inanıldığını göstermektedir. Bu dönemlerde birçok yazarın da bahsettiği ilişkilerin duygusallık boyutunda devam etmesi durumu uzun yıllar Kazakistan'ın Türkiye politikasına yön vermiştir (Askar Turgunbayev, kişisel görüşme, 2015). Bununla beraber Nazarbayev, ülkesinin sahip olduğu doğal kaynakları ve yürüttüğü denge siyaseti ile 2000'li yıllar sonrasında Kazakistan'ın dış politika önceliklerini belirlemiş ve ülkenin kalkınmasına yönelik uzun dönemli ekonomik ve dış politikalar benimsemiştir. Bu açıdan bakıldığında Nazarbayev'in Sezer dönemindeki iki konuşması ve özellikle Gül döneminde yaptığı üç konuşmasında, ekonomik alanda yapılanların yeterli olmadığından, mevcut potansiyelin değerlendirilemediğinden ve Kazakistan'ın enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden Batı'ya ulaştırılmasından bahsetmesi; ticari ilişkileri geliştirmek ve daha fazla Türk yatırımcıyı Kazakistan'a çekmek istediğinin bir işaretidir. Nitekim ekonomi ve yatırım gibi kelimelerin en fazla kullanılan kelimeler olması bunu kanıtlar niteliktedir. İki ülke arasındaki ortak değerler ve yakınlığa dikkat çekmesi, karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesini istemesi ve Kazakistan'ın bağımsızlığının önemini belirtmesinden; mevcut ilişkilerin bundan sonra da ülkelerin eşitliği çerçevesinde yürütüleceğine önem verileceği sonucu çıkarılabilmektedir (Yılmaz, 2016: 98).

SONUÇ

Kazakistan'ın Türkiye politikası 1990'lı yıllar içinde dil, soy, din ve akrabalık gibi ortak değerlerden hareket edilerek oluşturulmaya çalışılıyor iken, 2000'li yıllar sonrası gerek Kazak iç siyasetinde yaşanan ekonomik dönüşüm gerekse dış siyasetinde izlenen atak, çok yönlü ve bütünleşmeye dayalı politikalar nedeniyle mantıksal bir çerçeveye oturmaya başlamıştır. Çok yönlü politika olarak telakki edilen bu mantıksal çerçeve, Çin ve Rusya ile yürütülen stratejik ortaklığın ABD ve Batı dünyası ile dengelenmeye çalışıldığı, İslam coğrafyasının da bu mantıksal çerçeve içine sığdırıldığı bir anlayış sunmaktadır. Bu anlayış ile hareket eden Kazakistan, hazırladığı 2014-2020 dış politika konsepti ile Rusya, Çin, BDT, Batı ve Doğu ülkeleri ile ilişkilerini en üst seviyede tutacağını mesajını vermiştir. Kazakistan, Nazarbayev'in açıkladığı bu strateji belgesi ile dış politikasını çok yönlü, dengeli, faydacı, karşılıklı ve ulusal çıkarların savunulması esasına dayandığını ilan etmiştir. Türkiye'ye de yer verilen bu yeni dış politika anlayışında "ortak tarihsel köklere ve kültürel değerlere sahip Türkiye Cumhuriyeti ile kapsamlı işbirliğinin güçlendirilmesine büyük önem verilmektedir" denerek iki devlet arasındaki ilişkilerin önceleri akrabalık ve ortak kültürel değerler ile şekillendiğini ancak artık kapsamlı bir işbirliği ile güçlendirilmesinin gerektiği belirtilmiştir.

Bu durum Nazarbayev'in Turgut Özal ve Süleyman Demirel dönemlerine göre Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı döneminde farklı bir yaklaşım benimseyip kardeş, akraba ve dost söyleminden ziyade diplomasi, ekonomi ve yatırım odaklı pragmatik bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir. Yani Nazarbayev'in dile getirdiği dostluk ve kardeşlik söylemleri, zaman geçtikçe yerini ekonomi, yatırım ve karşılıklı işbirliği sözlerine bırakmıştır. Başka bir ifadeyle Nazarbayev, Özal'dan Gül dönemine gelene kadar kardeşlik ve akrabalık gibi duygusal söylemlerden ekonomi, yatırım ve karşılıklılık gibi mantıklı ve akılcı bir söylem benimsemiştir. Bu durum Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikasının duygusallıktan akılcı ve mantıklı bir bakış açısına eriştiğini göstermektedir. Nazarbayev'in Türkiye'ye yönelik siyasetinin mevcut Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan döneminde nasıl bir söyleme ulaşacağı hakkında kesin bir yargıya ulaşmak şu an için çok erken olsa da Abdullah Gül döneminin bir devamı niteliğinde

olacağı ve yatırım, işbirliği ve ekonomi söylemlerinin daha fazla ön plana çıkacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1. “Asıl Amacımız Bütünleşme” (Asıl Muratımız Tutastık), Egemen Kazakistan Gazetesi, No: 45 (732), 28 Nisan 2001, ss. 1-2, “İntimaktastıstın Jana Belesi” (İşbirliğinde Yeni Ufuklar), Egemen Kazakistan Gazetesi, No: 123-124 (23334), s.1.
2. “Cumhurbaşkanı Turgut Özal” (Törletiniz, Prezident Turgut Özal), Egemen Kazakistan Gazetesi, No: 82-83 (20458), 10 Nisan 1993, ss. 1-2.
3. “İstikrar Başarının Yoludur” (Turaktılık Tabıska Jol Bolıp Tabıladı), Zaman Kazakistan Gazetesi, No: 4 (279), 22 Ocak 1999, s. 7
4. “Kazakistan ve Türkiye Dostluk ve İşbirliği Anşalmasını İmzaladı” (Kazakistan Men Turkiya Dostık Jane İntimaktastık Turalı Şartka Kol Koydı), Egemen Kazakistan Gazetesi, No: 181 (20818), 19 Ekim 1994, s. 1.
5. “Kökleri Sağlam Kardeşlik” (Tamırı Teren Tuvıstık), Zaman Kazakistan Gazetesi, No: 97(22), 16 Haziran 1995, s. 1.
6. “Milletiyle Bütünleşen Lider: Nazarbayev” (Halıktı men Jakındaskan Köşbaşısı: Nazarbaev), Kazakistan Zaman Gazetesi, No: 37 (112), 6 Kasım 1995, s. 11.
7. “Nazarbayev: Türkiye ile her zaman birlikteyiz”, Ahıska Gazetesi, 08.06.2012, <http://www.ahıska-gazeta.com/tr/news/451/> (21.09.2015).
8. “Ortak Açıklamalar” (Birlesken Mazmundama), Egemen Kazakistan Gazetesi, 5 Mayıs 1992, No: 1034 (20178), s. 3.
9. “Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı”, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in, Genel Kurula hitaben konuşması, 23. Dönem 4. Yasama Yılı 10. Birleşim 22 Ekim 2009. http://tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=20475&P5=B&PAGE1=30&PAGE2=32 (01.06.2015).
10. “Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı”, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in, Genel Kurula hitaben konuşması, 23. Dönem 4. Yasama Yılı 10. Birleşim 22 Ekim 2009. http://tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=20475&P5=B&PAGE1=30&PAGE2=32 (01.06.2015).
11. Aitken, Jonathan. 2010. Kazakistan'ın Efsanevi Lideri NAZARBAYEV, (Çev) Ali C. Akkoyunlu, Hayat Yayınları, İstanbul, ss. 59-77.
12. Askar Turgunbayev ile Mülakat, 22.04.2015, Al-Farabi Üniversitesi, Almatı-Kazakistan.
13. Aydın, Mustafa. 2001. Global Değişim ve Genişleyen Türk Dünyası: Türkler ve Türkiler, Türkiye'nin Dış Politika Gündemi Kimlik, Demokrasi, Güvenlik, der. Şaban Çalış, İhsan Dağı, Ramazan Gözen, Liberte yay., Ankara,
14. Başbakan Erdoğan-Nazarbayev Ortak Basın Toplantısı, 11 Ekim 2012, https://www.youtube.com/watch?v=dO_XmwRNRD4 (15.09.2015).
15. Canat Mominkulov ile Mülakat, 12.07.2014.
16. Dikbaş, Kadir. 2009. “Kazakistan'ın Avrupa Yolu”, Zaman Gazetesi, 17 Kasım, http://www.zaman.com.tr/kadir-dikbas/kazakistanin-avrupa-yolu_916556.html (19.09.2015).

17. Hanks, R. Reuel. 2009. "Multi-vector politics and Kazakhstan's emerging role as a geo-strategic player in Central Asia", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 11, No. 3, p. 259.
18. Isaacs, Rico. 2010. "Charisma and Nation-Building in Kazakhstan: The Post-Soviet Leadership of Nursultan Nazarbayev", *Studies in Ethnicity and Nationalism*, ASEN Conference Special Issue: Nation & Charisma, Volume 10, Issue 3, 2010, ss. 443-452.
19. Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Nursultan Abişulı Nazarbayev, Akorda, <http://www.akorda.kz/kz/category/prezident> (02.01.2015).
20. Kazakistan Cumhuriyetinin 2014-2020 Yılları Dış Politika Stratejisi (Kazakistan Respublikası Sırtkı Sayasatının 2014-2020 Jıldarğa Arnalğan Tujıymdaması), <http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stan-respublikasy-syrt-y-sayasatyny-2014-2020-zhyldar-a-arnal-an-t-zhyrymdamasy>, (24.05.2014).
21. Kılıç, Gülay. 2011. "Türk Dünyası'nda Örnek İşbirliği: Kazakistan-Türkiye İlişkileri", *Analist Dergisi*, s. 50, [http://www.usakanalist.com//images_upload/files/sayi7/files/Analist%207_%20say%C4%B1_001\(1\).pdf](http://www.usakanalist.com//images_upload/files/sayi7/files/Analist%207_%20say%C4%B1_001(1).pdf) (20.09.2015).
22. Nazarbayev, Hisarcıklıoğlu'nu neden davet etmiş?, 23.03.2013, <http://www.patronlardunyasi.com/haber/Nazarbayev-Hisarciklioglu-nu-neden-davet-etmis/141782>, (11.03.2015).
23. Nazarbayev, Nursultan. 2010. "Türkiye ile İlişkilerimiz Parayla Ölçülemeyecek Düzeyde", *Atayurt (Eğitim, Kültür ve Ekonomi Dergisi)*, Sayı: 3, ss. 22-27.
24. Nazarbayev, Nursultan. 1992. *Özgürlük ve Demokrasi Yolunda*, Hotama Kültür Yayınları, İstanbul, s. 69.
25. Tüymebayev, Canseyit.2013. *Dünya Çapındaki Lider Nursultan Nazarbayev, Kazakistan'ın Kurucu Devlet Başkanı*, MRK Baskı, Ankara.
26. Yılmaz, Serdar. 2014. "Nazarbayev as the Unifying Figure, What Role Turkish Investors Played to Ensure the Development of Kazakh-Turkish Relations", *The V International Academic Conference for Young Scientists, Faculty of History of Al-Farabi University*, May 20, ss. 6-11, Almaty – Kazakhstan.
27. Yılmaz, Serdar. 2016. *Kazakistan'ın Türkiye Politikası: İç Yapı, Söylem, Dış Politika ve Lider Etkeni*, Nobel Yayıncılık, Ankara.